

Cilj medijske vzgoje je iskanje resnice in vzgoja značaja in ta pot ni enoznačna. Kaj bomo naučili drug drugega? Se slišimo ali ima vsak svoj interes? Bolj kot kdajkoli prej, moramo v skladu z novimi »priporočili za knjižničarske standarde« delovati proaktivno.

Osnovna ideja je, da študenti, dijaki ali osnovnošolci dobijo vir, ki ga analizirajo v skupinah ali posamično. Najbolje je, da vsi analizirajo hkrati isto temo, a v različnih virih, denimo »mladost Josipa Jurčiča«. Najprej ob ilustracijah morskih bitij razpravljajo o virih na splošno. Nato dobijo posamezen vir v analizo za vajo, nekateri samo podatke iz Wikipedije, drugi knjigo o pisateljevi mladosti, tretji enciklopedijo, različno dolge članke na različnih medijih ...

Viru nato določijo izgled tako, da ga narišejo v obliki morskega bitja. Vir je denimo velika ali mala riba, hobotnica, morski pes, ježek itd. Razmišljajo o svojem ulov, lastnostih in vrednosti. Določijo mu tudi globino/pogledjenost, saj ga narišejo v morski prerez ali le razmišljajo če je ta vir bolj pri vrhu ali nižje. Pred sošolci nato svojo idejo tudi zagovarjajo. Izkazalo se je, da je metoda zabavna, uporaba dobrih virov po takih vajah pa je poskočila na bistveno višji nivo. Več o tem sem pisala v: Knjižničarske novice, Letn. 26, št. 5/6 (2016), str. 26-27, ppt pa dobite tukaj: <http://www.gro.sik.si/Portals/GrosapuljeKnjiznica/Ribja%20lestvica.pdf> Na voljo sem tudi za dodatne informacije o praktični uporabi in predstavitve.

Resnica: LOKALNO

Prepričana sem, da smo knjižničarji bolj kot kdajkoli odgovorni za to, da knjižnice niso samo hramba gradiva ali prostor, kjer bi omogočali dostop do vsega in hkrati česar koli, ampak tudi prostor kjer, med drugim, učimo vrednotenja virov. Medijsko vzgojo izvajamo s skupinami, lahko za to usposabljam ali debatiramo s šolskimi knjižničarji, ti pa prenesejo zavedanje kolegom v šole, lahko objavljamo v lokalnih časopisih, lahko organiziramo okrogle mize, konference, lahko delamo akcije, pri katerih damo večji poudarek

na kupovanje dobrih časopisov, delamo novinarske delavnice, kamor povabimo novinarja, ki ne bo predaval le o iskanju »šokantnih« novic, opozarjamo na delo urednikov, na domačo produkcijo (saj vemo, kaj vse in v kakšni kakovosti vse izhaja), govorimo o kakovosti uredništev, da, vrednotenju virov v vseh oblikah. V našem lokalnem okolju bomo ob obletnici začetka urednikovanja pri Slovenskem narodu povzdignili Jurčičevo novinarsko, uredniško, buditeljsko, raziskovalno delo in pisanje, datum je občinski praznik, hkrati bo ob tem vseslovensko Jurčičevo leto.

Cilj medijske vzgoje je iskanje resnice in vzgoja značaja in ta pot ni enoznačna. Kaj bomo naučili drug drugega? Se slišimo ali ima vsak svoj interes? Bolj kot kdajkoli prej moramo v skladu z novimi »priporočili za knjižničarske standarde« delovati proaktivno. Vstopati moramo v prostor in izhajati iz prostora, predvsem lokalnega, poskrbeti za sodelovanje in sodelovanje pomeni, da vsak naredi svoje, zato, da je vsem lažje. Najti moramo načine, kako skupaj vzgajati za medije. Gre za potrebe, ki še niso zaznane kot potrebe (tako hitro kot je zaznana potreba »zabavaj

Viri:

- EVALUATING online information: Exercises of media literacy: Herrera del Duque: KNOTS, 2019
- GALIMBERTI, U.: Besedo imajo mladi: Dialog z generacijo dejavnega nihilizma.-Ljubljana: Modrijan, 2019
- GOLD, J.: Vzgoja v digitalni dobi.-Radovljica: Didakta, 2015
- HRIBERŠEK, D.: Kaj je res? In kaj morda ni?. Delo, 60(188), str.14
- KRITIČNO mišljenje v digitalni dobi: zbornik mednarodne konference ob petindvajsetletnici ponovnega delovanja Škofijske gimnazije in Jegličevega dijaškega doma ter desetletnici ustanovitve Osnovne šole Alojzija Šuštarja v Zavodu sv. Stanislava.-Ljubljana: Zavod sv. Stanislava, 2018
- ORLOFF, J.: Vse, kar morate vedeti, če ste empat.-Celje: Zavod Gaia planet, 2019
- Stanford University publication: <https://purl.stanford.edu/fv751yt5934>
- <https://www.delo.si/sobotna/obrazna-ne-morete-pustiti-doma.html>
- <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=VIII&type=pmagdt&uid=0CFEAE44F10691B5C1258389004D1A74>
- <https://siol.net/novice/slovenija/nic-vec-svinjine-na-gimnaziji-vic-kot-fake-news-465505>
- https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/disinformation_factsheet_sl.pdf
- <https://casoris.si/kako-prepoznati-lazne-novice/>

me«), a vsi ugotovljamo, da bi ta družba potrebovala več »tega in tega«. Včasih so dejali, da je za vzgojo enega potrebna vsa vas. Naj si, kot Tone Partljič nekoč v naši knjižnici, dovolim primerjavo knjižnice s cerkvijo: čakanje na vernike za oltarjem ni dovolj. Le počasi zopet spoznavamo nov, v osnovi stari način delovanja.

Skratka, naj bo v skupnostih veliko pogovora, iskanja metod, modelov, sodelovanja, mentorjev (formalnih in neformalnih) in njihove pomoči pri vrednotenju virov, pa še vsega, kar smo ugotovili, da potrebujemo poleg kritičnega mišljenja. Tudi poguma za prevzemanje odgovornosti. Za ideale, medijsko vzgojo, vrednotenje virov je vedno pravi čas ali že prepozno. Pol leta pred volitvami ni dovolj za vgrajevanje algoritmov na splet, niti potem, ko se laž že razraste, nazaj jemati, čeravno vaške govornice. »Govori« se vedno, zato je potrebno vzgajati in samovzgajati; se v človeka resnicoljuba, večnega iskalca, presojevalca, saj smo spoznali, da smo mi problem, ki ga rešujemo. In še tolažilna misel poljske delegacije s konference KNOTS: »Resnica je vedno resnica, tudi, ko je predstavljena kot laž.«●

Regionalno srečanje ISBN

Majda Kotnik-Verčko
Narodna in univerzitetna knjižnica
Majda.Kotnik-Vercko@nuk.uni-lj.si

Ljubljana, 11. in 12. junij 2019

Regionalna srečanja nacionalnih agencij z območja Balkana uspešno potekajo že deset let in tako je Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani 11. in 12. junija 2019 v svojih prostorih po osmih letih ponovno gostila predstavnice nacionalnih agencij za ISBN z območja nekdanje Jugoslavije in sosednjih držav. Našemu povabilu za srečanje v Ljubljani so se odzvale kolegice iz Hrvaške, Srbije, Črne Gore, Bosne in Hercegovine, Republike Srbske, Bolgarije, Albanije in Romunije.

Za vsebino srečanja je v sodelovanju z Mednarodno agencijo ISBN (IIA) in njeno izvršno direktorico Stello Griffiths poskrbela Alenka Kanič, ki je tudi najbolj zaslužna, da je bilo strokovno srečanje uspešno. Letos je sodelovalo več predavateljev z zanimivimi temami, povezanimi s področjem sistema ISBN. Predstavitve bodo na kratko povzete v nadaljevanju poročila.

Kot na vseh dosedanjih srečanjih se je tudi tokrat najprej izčrpno predstavila gostujoča agencija. O težavnih začetkih in razvoju slovenske ISBN agencije ter njenih dosežkih je poročala **Alenka Kanič**.

V prispevku je opisala, kako je od leta 1988 do razpada Jugoslavije vlogo nacionalne agencije za ISBN opravljal Jugoslovanski bibliografski inštitut, potem je na pobudo slovenskih založnikov Narodna in

univerzitetna knjižnica v Ljubljani pri Mednarodni agenciji za ISBN in Centru ISSN sprožila postopek za ustanovitev slovenske nacionalne agencije za ISBN in slovenskega centra za ISSN. Stiki z Beogradom so bili prekinjeni in od tam nismo dobili nobenih podatkov o založnikih, zato je bilo treba vse začeti znova in uporabiti podatke iz Slovenske bibliografije. Lastni identifikator smo dobili maja 1992. Za ustanovitev nacionalne agencije za ISBN je moralo Ministrstvo za kulturo kot naš glavni financer dati soglasje in zagotoviti finančna sredstva za enega zaposlenega sodelavca, medtem ko je morala ustanovitev centra za ISSN podpreti vlada. Slovensko agencijo za ISBN smo dobili z majem 1992, nekaj kasneje pa še Center za ISSN. Obema se je v letu 1999 pridružila še agencija za ISMN. Vse od leta 1998 do 2017 je bila Alenka Kanič tudi članica sveta direktorjev IIA.

Ob ustanovitvi je agencija pripravila zloženko o prednostih uporabe sistema ISBN, za potrebe nacionalne agencije je bila prevedena tretja izdaja angleške verzije Priročnika za uporabnike sistema ISBN. Leta 2001 je sledila četrta mednarodna izdaja, ki je v slovenskem prevodu izšla le v elektronski obliki, sledil je prevod pete mednarodne izdaje Priročnika za uporabnike sistema ISBN, izdan v tiskani in elektronski obliki. Leta 2014 je izšel slovenski prevod šeste mednarodne izdaje Priročnika za uporabnike sistema ISBN, tokrat le v elektronski obliki.

Na začetku uvedbe sistema ISBN je bilo registriranih manj kot 300 založnikov, danes zajema podatkovna zbirka slovenskih založnikov 4335 založnikov, njihova struktura je zelo raznolika, a le nekaj več kot 10% je takih, za katere je to osnovna gospodarska dejavnost. Kategorije, v katere se razvrščajo drugi založniki, so: osnovne šole in srednje šole, višje in visoke šole, inštituti in raziskovalne organizacije, knjižnice, muzeji in galerije, društva, vladne institucije druge gospodarske organizacije ter samozaložniki. Podatke o novih založnikih zbiramo na osnovi e-vprašalnika.

Letno dodelimo cca. 7300 ISBN oznak, za katerimi stojijo metapodatki v obliki bibliografskih zapisov v podatkovni zbirki COBIB (letno cca. 7200 CIP zapisov). Sodelovanje z založniki je vzorno, agencija organizira zanje več vrst izobraževanja. Poleg seminarjev za neformalne založnike je vedno več svetovanja po elektronski pošti in telefonu ali osebno oziroma pripravimo seminar na sedežu založnika. Slednje se je izkazalo kot izredno učinkovito. Podrobne informacije za založnike in avtorje so objavljene na domači strani NUK. Jeseni 2016 smo dali v uporabo portal Cat.Si za pripravo CIP zapisov za e-knjige.

O svojem delu v preteklem obdobju, novostih in načrtih so na kratko poročale še ostale agencije. S pomočjo prevajalk je ob vsakem sklopu ter posebej po predstavitvah lahko potekala debata, izmenjava stališč ali primerjava naših delovnih praks.

Stella Griffiths je poročala o delu Mednarodne ISBN agencije v obdobju 2017-2019, ki je bilo zelo dinamično in polno sprememb. Agencija se je preselila na drugo lokacijo. Nova, peta izdaja standarda ISO 2108 je zahtevala novo pogodbo med IIA in ISO agencijo (podpisana oktobra 2017), zato so morale tudi vse nacionalne agencije skleniti novo pogodbo z IIA. Januarja 2018 je izšel novi Priročnik za uporabnike ISBN, preveden je že v osem jezikov.

Članarine za leto 2019-2020 se ne bodo povišale. Letos so potekale nove volitve v svet direktorjev in več regionalnih srečanj. Maja so se srečale v Talinu agencije nordijsko-baltske skupine, v Čilu bo sočasno z generalno skupščino srečanje agencij z območja Latinske Amerike, v Ljubljani pa smo se sestale agencije z območja Balkana. Lansko leto je bila generalna skupščina ISBN in ISMN v Sliemi (Malta), letos bo v Čilu.

Mednarodna agencija skrbi za redno obveščanje svojih članic, bilten ISBN Newsletter četrtno posreduje na njihove e-naslove. Bilten predstavlja odlično možnost za razširjanje informacij o delu posameznih agencij, novostih in dogodkih. Vsaka nacionalna agencija je dolžna

zbirati in vzdrževati statistične podatke o svojih dejavnostih v zvezi z ISBN in o tem v dogovorjenih intervalih poročati Mednarodni agenciji za ISBN, kar pomeni, da prejme ogromno podatkov. Leta 2018 je 109 agencij posredovalo poročila za 2 milijona prefiksov oz. ISBN oznak. Najpomembnejša aktivnost pri vzdrževanju registra založnikov (Global register of publishers – GRP) je reševanje manjkajočih podatkov oz. zmanjševanje vrzeli v dodeljenih skupinah /razponih.

Izvajanje in izboljšanje storitev za založnike bo za agencije naporno, predvsem zaradi pomanjkanja kadra.

Kolegica **Danijela Getliher** iz hrvaške agencije za ISBN nas je v svojem prispevku seznanila z uvedbo identifikatorja DOI. Sistem digitalnega identifikatorja objekta (DOI, Digital Object Identifier) je namenjen identifikaciji vsebine objektov v digitalnem okolju.

Leta 2017 so v Nacionalni i sveučilišni knjižnici v Zagrebu (NSK) ustanovili agencijo DOI.

Pri Mednarodni fundaciji DOI je aktivnih več agencij za registracijo, med njimi Crossref. Hrvaška agencija je Crossref-ov zastopnik oz. posrednik, z njim je sklenila sporazum, ki ga obnovi vsako leto in pripravi letna poročila o edukaciji uporabnikov in promociji sistema.

Agencija registrira DOI-je za spletne znanstvene in znanstveno strokovne časopise, njihove članke, letnike in zvezke, ne pa za zbornike in knjige. Vsak založnik izbere, ali bo sklenil sporazum s Crossref-om samostojno ali s posredništvom agencije in vsak založnik ima lastni DOI prefiks. Na Hrvaškem narašča število spletnih časopisov, ki dodeljujejo DOI (leta 2013 jih je bilo 21, leta 2019 že 254). Prednosti za založnike, ki uporabljajo sistem DOI s posredništvom agencije, so: NSK zagotavlja trajno hranjenje metapodatkov, objektov in trajnost DOI-ja (NSK je pooblaščen arhiv) in omogoča uvrščanje zapisov za članke v nacionalno bibliografijo ter objavljanje na portalu Digitalna.nsk.hr.

Sistem DOI-HR je sestavljen iz več uporabniških aplikacij in modulov. Aplikacija za izračun DOI pripona, Modul za registracijo DOI-ja, Metapodatki, Objekti). V NSK obstaja skupni oddelek za vse identifikatorje, kar poenostavi delovni proces in poveča učinkovitost dela.

Damijana Kisovec je pripravila prispevek o slovenski založniški produkciji v luči obveznega izvoda publikacij. Prikazala je statične podatke za obdobje 2009-2018.

Podatke o založniški proizvodnji je do leta 2016 objavljala Statistični urad RS, leta 2015 pa NUK prvič objavil podatke o založniški produkciji, in sicer za štiri kategorije: ● založniki (število založnikov, število monografij, povprečna cena knjige) ● knjige in brošure (število izvodov, prva izdaja, UDK, žanr, število prevodov) ● serijske publikacije ● glasbeni tiski.

Podatke o slovenski založniški produkciji objavlja NUK vsako leto spomladi (začasni podatki) in jeseni (končni podatki) za predhodno leto. Dostopni so na spletni strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/slo_knjiga/index.php.

Udeležencem je posredovala tudi začasne podatke o založniški produkciji za leto 2018, ki potrjujejo vztrajen trend postopnega upadanja na področju založništva knjižnih del.

Polona Stepišnik je na kratko predstavila slovensko založništvo in Društvo slovenskih založnikov (DSZ), ustanovljeno leta 1993 z namenom spodbujanja ustvarjalnosti na področju založništva in knjigotrštva.

Glavne aktivnosti društva so spodbujanje medsebojnega sodelovanja, poleg predavanj in srečanj enkrat letno organizira tudi kongres slovenskih založnikov. V društvu si prizadevajo, da se založništvo strokovno razvija, uspeva in v družbi ohranja pomembnost knjige in branja.

Z namenom spodbujanja zanimanja za branje in kupovanje knjig ter kakovostno druženje s kulturnimi ustvarjalci in založniki društvo organizira dogodke, kot

sta Zlato okno in Noč knjigarn. Za izjemne dosežke na področju trženja knjig in na področju založništva podeljujejo nagrado Najknjigotržec in Naj založnik leta. Čas krize je založniško panogo močno oslabil. Bralne navade so se radikalno spremenile, trend padanja naklad pa je v Sloveniji veliko izrazitejši kot v drugih evropskih državah.

Statistični podatki kažejo, da so se v panogi zmanjšali prihodki in število zaposlenih.

Katja Rapuš je pripravila prispevek o tem, kako poteka pri nas oddaja obveznega izvoda spletnih publikacij. Z zbiranjem obveznega izvoda e-publikacije smo pričeli leta 2006 na osnovi novega Zakona o obveznem izvodu. Predmet oddaje so samostojne spletne publikacije (e-knjige in elektronski časopisi in časniki), spletna mesta (spletna mesta organizacij, oseb in dogodkov, portali, spletno dostopne storitve, podatkovne zbirke, spletne novice, spletne konference (forumi), spletni bilteni, mrežni dnevniki (blogi) ipd.) in druge elektronske vsebine, kot so: video in zvočni zapisi, interaktivni zemljevidi in mestni načrti, računalniški programi. Katalogizacija e-publikacij in dodeljevanje ISBN oznak poteka preko portala Cat.si, dodatna evidenca dostavljenih obveznih izvodov se na osnovi CIP zapisa vodi v sistemu COBISS.

Rok za oddajo publikacije je najkasneje 15 dni po objavi ali začetku prodaje publikacije.

Oddaja obveznih izvodov spletnih publikacij je mogoča prek spletnega sistema za varno arhiviranje oddanega gradiva – SVAROG. Arhiviranje in dostop do e-publikacij zagotavlja Digitalna knjižnica Slovenije - dlib.si (e-čitalnica).

Zajem spletnih vsebin izvajamo v NUK od leta 2008 dalje. Trenutno se v arhivu nahaja okoli 1318 slovenskih spletnih mest, ki jih zajemamo z različnimi frekvenkami (od enkrat mesečno do enkrat letno), velikost arhiva je 15 TB.

Dr. Andrej Blatnik se je pridružil srečanju z razmišljanjem o tem, kaj je knjiga.

Primerjal je različne definicije knjige (npr. Unesco, wikipedia ...), ki vse temeljijo na kriterijih za obliko, kar je lažje meriti. Kaj pa vsebina? Obstajajo možnosti preverjanja doseganja založniških standardov? Pri tem se je oprl na britanskega teoretika založništva Michaela Bhaskarja, ki v delu *Knjiga – naprava za vsebino* trdi, da založnika vzpostavi zlasti precejanje - izbiranje med različnimi, za objavo predloženimi knjižnimi vsebinami in objavljanje nekaterih med njimi na urejen način, in ojačevanje, tj. iskanje bralčeve in javne pozornosti za tisto, kar je objavljeno. Pri prvem je pomembno, ali je bilo besedilo ustrezno pripravljeno za izid in ali so bili morebitni prevod, lektura, korektura, oblikovanje in oprema dovolj kakovostni, pri drugem, ali je knjiga dovolj dostopna potencialnim bralcem, ali je stopila v dialog z javnostjo in kakšne odmeve je prejela (nagrade za vsebino, oblikovanje, za knjigo kot celoto).

Leta 2017 smo v Sloveniji dobili priročnik Založniški standardi, ki prinaša vse, kar mora o izdajanju knjig na slovenskem trgu vedeti obstoječi ali pa novi založnik. Potreba po preverjanju založniških standardov se kaže kot upravičena, še zlasti, kadar se za dejavnike v komunikacijskem krogu posamezne knjižne izdaje namenijo javna sredstva.

Knjige so vselej vplivale na družbo, jo spreminjale, in jo še, zgodovina branja je zgodovina družbenega učinkovanja. Izpolnjevanje založniških standardov lahko k temu učinkovanju odločilno prispeva in pomaga pri soočenju z inflacijo knjige.

Majda Kotnik-Verčko je predstavila pregled glavnih nalog in odgovornosti registracijske agencije za ISBN, kot jih določa nova pogodba z Mednarodno ISBN agencijo (IIA), in na primeru slovenske agencije aktivnosti, ki jih te naloge prinašajo.

Nova pogodba med IIA in ISBN-RA vsebuje precej sprememb in natančnejših opredelitev nalog ter odgovornosti, vključila je tudi storitve, ki so jih agencije v preteklih letih že izvajale in prinaša nove, ki naj bi jih zagotavljale.

Slovenski knjižni trg je majhen, nestabilen in ranljiv, knjiga pa je dobrina posebnega kulturnega pomena za družbo in državo in ne le tržno blago. Naša agencija se mora zelo hitro odzivati na vse spremembe v panogi. Posebnost slovenskega knjižnega trga je množica t. i. malih založnikov in samozaložnikov, kar povzroča pri dodeljevanju ISBN več težav: ● dnevno posredovanje informacij novim založnikom, ki zaprosijo za CIP, ● kolofon je obvezen, a pošiljajo nepopolne podatke, ● edukacija neformalnih - novih enkratnih založnikov in samozaložnikov, ● težje vzdrževanje podatkovne zbirke založnikov (veliko pomanjkljivih podatkov v vprašalniku), ● sočasno dodeljevanje ISBN oznake in priprave CIP zapisa ter povezovanje z normativno bazo avtorjev zahteva več časa (3 delovne dni).

Pri nadaljnjih načrtih agencije smo izpostavili prizadevanja za izboljšanje storitev, intenzivnejše sodelovanje z založniki in izobraževanje novih založnikov, promocijo sistema, preново informacij na domači strani NUK, prevod novega priročnika ISBN za uporabnike. Ob tem se pojavlja skrb glede kadrovskih zmogljivosti.

Srečanje smo izvedli v prijetnem delovnem vzdušju. Strinjali smo se, da so takšna srečanja nujna, saj vsem ni omogočena udeležba na generalni skupščini. Bližina kraja dogodka in podobno delovno okolje ter manjša delovna skupina zagotavljajo, da so ta srečanja uspešna.

Za zaključek nas je **Žiga Cerkvenc** na kratko vodil po Narodni in univerzitetni knjižnici kot eni najlepših stavb arhitekta Jožeta Plečnika in nam razkazal staro mestno jedro.

Naslednje regionalno srečanje bo spet čez dve leti, agencija gostiteljica še ni znana, a zaradi živahnega dogajanja na področju mednarodnih identifikatorjev novih tem za razpravo ne bo manjkalo. ●